

dig maga a szerző, aki szerint a legfőbb különbség a fordítói koncepcióban van. A saját koncepciója az volt, hogy a Nibelung-éneket a modern történelmi regény előzményének tekintette. Szerinte ez nem egyedi jelenség, a középkori epikai műfajok legkiválóbb művei már abban az időben is elkezdtek „regényesedni”. Ebből kifolyólag Márton több dilemmával is szembesült, például a tulajdonnevek fordításának kérdésével, vagy az olyan kompozíciós kérdésekkel, mint a mű részekre bontása. A szerző hozzáteszi, hogy Száz fordítása mögött is van egy koherens koncepció, mégpedig nemzeti önaffirmáció kiemelése, amely saját korában uralkodó nézetnek számított. Ezt a hatást szerinte Száz Arany Jánossal kötött barátsága is felerősítette. A különbségek között továbbá kiemeli a narrátor szerepének kezelését, valamint az olyan stílusbeli kérdéseket, mint a metrikai és a rímtechnika. Száz végig törekedett a műről elnevezett Nibelung-strófa megtartására, amely a kései német romantikában kristályosodott ki igazán, és az eredeti, középfelnemet strófiák gyakran nem is voltak szabályosak. Száz ezt a döntését a szöveg „kellemesebb olvashatóságával” magyarázta, de Márton szerint a döntés mögött ott lehetett az is, hogy Arany Jánost akarta ösztökélni a teljes Csaba-trilógia Nibelung-strófában való megírására.

A tanulmányok sorát Dobry Judit írása zárja, amelynek tárgya N. Tóth Anikó 2005-ben megjelent, *Fényszilánkok* című regénye, valamint a mű 2016-os fordítása, amelyet Rožňo Jitka készített. A szerző szerint a regény egy családtörténet, amelyet N. Tóth Anikó három generáció három elbeszélőjének szemszögéből mutat be. A három elbeszélőhöz (nagyamama, fiú, unoka) más-más narrációs technika és nyelvezet tartozik, ez pedig Jitka számára is külön kihívást jelentett. Továbbá kitér a hibriditás jelenségére, amely egyebek mellett Európa történelméből, pontosabban az ezzel összefüggő hibrid kulturális identitásokból táplálkozik (szerző Stuart Hall művére hivatkozva megjegyzi,

hogy a modernkori Európában nem is létezett olyan nemzet, amelyet egyetlen etnikum vagy kultúra alkotna). A hibriditás a regény különböző szintjein nyilvánul meg, például a különböző narrátorok elbeszélőtechnikájában, stílusában és nyelvhasználatában is.

A felsoroltak alapján nyilvánvaló, hogy az utóbbi három évtizedben megsokszorozódott azon fordítástudományi kutatások száma, amelyek fontos elméleti és gyakorlati fogódzókat kínálhatnak a fordítói ipar és a fordításoktatás számára. A konferencia nemcsak azért volt releváns, mert a résztvevők – és a kötetnek köszönhetően az érdeklődők szélesebb köre – megismerkedhetett a fordítástudomány és a műfordítás jeles képviselőinek aktuális munkásságával, hanem azért is, mert az előadók kijelölték azokat az irányokat, amelyeket a szakmabelieknek érdemes lenne követniük a jövőbeli kutatásaik során.

A tanulmánykötetet a felsorolt témák és a tudományos nyelvezet miatt elsősorban a fordítóknak, valamint a fordítás-, nyelv- és irodalomtudomány képviselőinek ajánlanám, ugyanakkor azoknak a laikus olvasóknak is érdekes tanulságokkal szolgálhat, akik érdeklődnek az említett tudományos diszciplínák iránt.

Nagy Roland

Cseresnyési László

Könyv a japán nyelvről. Bevezetés a japán nyelvészetbe.

Budapest: Kossuth Kiadó, 2020, 541 p.

ISBN 978-96-354-4309-3

Nem túlzás azt állítani, hogy kevés olyan ország van, amely akkora érdeklődésre tartana számot, mint Japán. A japán tradíciók, ételek, viseletek, építészet, a manga és az anime világa, valamint a japán popzene (J-pop) lázban tartja a fiatalokat és az idősebb-

beket egyaránt, szerzte a világon. A rajongást nyilvánvalóan erősíti az ország izoláltsága is. Ahogyan Herder (1791) írja: „Japán egy sziget, amely, miként a régi Britannia, minden idegennel szemben ellenséges, és viharos tengerén úgy áll a sziklák közt, mint egy önálló világ” (idézi Cseresnyési a könyvből). Ezzel összefüggésben, a japán szellemiséget, a yamato-damashii 大和魂 fogalmát is valami sajátos misztérium övezi. A szerző ennek kapcsán idéz a modern japán irodalom első mesterének, Natsume Sōseki-nek (1867-1916) a *Macska vagyok* című regényéből egy finoman ironizáló részletet: „A japán szellem átjárja az újságírókat, Tōgō admirálist, a halaskofát, a csalót, a zsebtolvajt és a gyilkost. Átkel a tengeren. Előadásokat tartanak róla, bár még senki se látta. Nem tudjuk, hogy három- vagy négyszögletű-e, de annyi biztos (hiszen szellemről van szó), hogy a kontúrjai elmosódnak: olyan szörnnyelény lehet talán, mint a nagyorrú tengu a mesében.”

A Japán iránti érdeklődés kontextusában nem is lehetne nagyobb létjogosultsága egy Japánról, a japán nyelvről szóló könyvnek; pláne, ha olyan tudományos igényességgel, közérthetőséggel és – egyáltalán nem mellékesen – egy leheletnyi humorral íródott, mint Cseresnyési László könyve.

A kötet tudományos monográfia, amely egyidejűleg a tudományos ismeretterjesztés műfajában is remekelni tud. A szerző rendkívüli olvasottságáról és széleslátókörűségéről már maga a 95 oldalas, magyar, angol, német és japán tételeket egyaránt bőségesen felvontató bibliográfia is árulkodik. A jegyzék önmagában is értékes gyűjteménye a szűkebb és tágabb téma irodalmának, amely segíti a tartalom továbbgondolását, az ismeretek elmélyítését. Cseresnyési könyve a Japán iránt érdeklődőnek fontos információgyűjtemény, a japán nyelvet tanulónak igazi kulcs, a nyelvészek számára pedig valódi csemegye és értékes adattár. Mindemellett a tartalom át-átsejlik a szerző karaktere, ami igazán olvasmányossá teszi a művet.

Bár a monográfia az alcíme szerint *Bevezetés a japán nyelvészetbe*, jelölt szerepkörén messze túlmutat; a kulturális, történelmi és nyelvi információk sajátos ötvözetét tarthatja kezében az olvasó, és a nem-nyelvész olvasók számára is érthető, követhető a könyv. Ami a nyelvészek körét illeti, külön kiemelném, hogy számos fejezet azoknak is hasznos lehet, akik nem kifejezetten a japán nyelv iránt érdeklődnek. A nyelvészeti fejezetek elején rendre alapos nyelvészeti áttekintést, fogalm meghatározást kapunk. Magyarázataiban számos példát hoz a szerző mind a japán, mind más nyelvekből (köztük a magyarból is) egy-egy nyelvi jelenség kapcsán, illetve gyakorta táblázatokban prezentálja kontrasztív (szinkrón és diakrón) szempontból az adatokat (pl. klasszikus és mai kínai és japán nyelv). Az áttekintő részek a nyelvészeti oktatás különböző területeire önmagukban is bevonhatóak lennének. Emellett a könyv fontos hozzájárulást tehet a nyelvészeti kutatásokhoz is mind példaanyagával, mind magyarázataival, elemzéseivel. Ez utóbbi lehetőségek okán is fontos lenne (a már említettek mellett), hogy a kötetet minél szélesebb körben megismerhesse az olvasóközösség.

A *Könyv a japán nyelvről* 21 nagyobb fejezetre oszlik. A szerző maga a könyv struktúrájáról az *Előszóban* a következőket írja: „Az 1–3. és 20–21. fejezet a művelt nagyközönségnek szól, és remélhetőleg sokak számára érdekes információkat tartalmaz. Ezzel szemben a 4–10. fejezet már tankönyvszerű, a célközönsége szűkebb. A 11–19. fejezet pedig kifejezetten a japánul tanuló, a nyelvet már viszonylag jól ismerő olvasók számára készült.”

Az első, a *Bevezetés a bevezetésbe* című fejezetben az írásmódot és az átírási rendszereket tárgyalja a szerző, majd kapunk egy rövidebb összefoglalót is a japán nyelvtanról, különös tekintettel a szófajok kérdésére. A következő fejezetben Japán történelméről, földrajzáról, társadalmáról és nyelvéről nyújt a szerző élvezetes és aprólékos áttekintést. Ez a rész, amely akár önálló tanulmányként is

elfogadható, fontos információkat és összefüggéseket tár fel a Japán iránt érdeklődők számára. Az írói hang finom humora megmutatja a szerző alakját is. Megtudjuk például, hogy Tsunoda professzor népszerű, impozáns kísérleteken alapuló elmélete szerint „a japán nyelvre formázott agy könnyen fárad [...] Ily módon a japán hangszereken játszott nyugati és a hagyományos japán zene feldolgozása a bal féltekében történik, tehát nem pihenteti a japán agyat”. És bár merésznek tűnik az elmélet, a szerző nem merné kétségbe vonni „Tsunoda professzor úr állítását, hogy Beethoven IX. szimfóniájának bambuszfurulyán és japán kisdobon való megszólaltatása fásasztotta a japán kísérleti személyek agyát”. Az ilyen és ehhez hasonló részletek igazi felüdülést hoznak mind a nyelvész, mind a nyelvtanuló olvasó számára.

A könyv 3. fejezete Japán külső (az ázsiaiakkal, portugálokkal, hollandokkal, franciákkal, németekkel és oroszokkal való) kapcsolatairól ad számot történelmi perspektívából, de egészen az aktualitásokig. Ismerteti az ország hosszú zártságot követő megnyitását, a reformokat és az angol nyelvhez fűződő viszonyát, valamint röviden ír a magyar-japán kapcsolatokról is.

A 4–10. fejezetek, ahogyan a szerző is utalt rá a bevezető részben, tankönyvszerű. A japán nyelv tanulói sokat profitálhatnak a jól rendszerezett, bőséges példával és táblázatokkal illusztrált áttekintésekből, ugyanakkor a nem japánul tanuló, illetve nem kifejezetten a japán nyelv iránt érdeklődő nyelvészhallgatók is haszonnal olvashatják ezeket a részeket.

A hangtani ismertetőt követi a japán írásrendszer részletezése, ahol többek között a kanjik használatáról, a írási irányokról kapunk információt, valamint az írás történetében is elkalauzolja a szerző az olvasót. Ezt követően külön fejezetet szentel a sinojapán írásjegykultúrának, ahol többek között a kanji eltörlésének diskurzusát is megismerhetjük. A következő két fejezetben a „belső” szóképzetet, majd a nyugati nyelvekből át-

vett jövevényszavakat tárgyalja részletesen a szerző. Itt a japánnak az angol nyelvhez fűződő viszonyáról, az angol szavak átvételének motivációiról is megtudhatunk sok érdekes és tanulságos részletet. A következő fejezet a japán állandósult szókapcsolatokról szól, és az itt bemutatott frazémaanyag igazi értéket kínál a frazeológusoknak, illetve a frazeológia iránt érdeklődőknek. Végül a tulajdonnevek rendszerét, köztük a keresztnevválasztás dilemmáit és érdekes eseteit tárgyalja a szerző.

A 11–19. fejezet a szerző szerint „kifejezetten a japánul tanuló, a nyelvet már viszonylag jól ismerő olvasók számára készült”, azonban külön szeretném felhívni a nyelvészettel foglalkozók, illetve nyelvészet iránt érdeklődőt figyelmét a könyv ezen részére. A 11. fejezet a státus, udvariasság és beszédritus kérdéskörét tárgyalja, az azt követő fejezetek pedig az egyes szófajokat veszik külön-külön górcső alá, úgymint: főnevek, névmások, deixis (12.), igék, melléknevek, álmelléknevek (13.), számok és számlálósók (14.), valamint határozók, partikulák és mondatzóok (15.). A következő rész (16.) az idő, aspektus, valamint a feltételeesség kérdésével foglalkozik, majd a tranzitivitás, passzívum, műveltetés (17.), a modalitás és evidencia (18.), végül pedig a mondatformák, funkciók, beszédaktusok tárgyalása következik (19). Az egyes részekben – a hasznos táblázatok és számos nyelvi példa mellett – a szerző gyakorta közöl információkat az adott témához kapcsolódó legfontosabb szakirodalomról is, segítve ezzel az egyes nyelvi jelenségek további tanulmányozását.

E fejezetek olvasása közben az olvasó – legyen az nyelvész, a japán nyelv tanulója, vagy akár a kettő együtt – belátja a szerzői felismerés igazságát: annyi mindent kellene még megtanulni, hogy ehhez csupán jószággal és megértéssel érdemes közelíteni. Úgy, ahogyan a szerző kedves költője, Kobayashi Issa is tette haikujában a csigát tekintve, amelyik a hegy lábánál tart: *Katatsuburi soro-soro nobore Fuji no yama, かたつぶりそろそろ*

登れ富士の山, azaz: 'Na, csiga-biga, lassan-lassan megmászod a Fuji hegyet'.

A könyv utolsó két fejezete a nyelvváltozatok, nyelvi tervezés és nyelvpolitika kérdéseit tárgyalja földrajzi, történelmi és politikai kontextusba ágyazva. Az olvasó betekintést nyer a japán dialektusok és szociolektusok rendszerébe, fontos információkat kap a férfi és női nyelvhasználati eltérésekről, valamint a diszkriminatív beszéd, a sztenderdizáció és az idegen szavakhoz való viszony témáiról is. Végezetül, a japán nyelv rokonsági kérdéseit veszi górcső alá, áttekintve a gyakran elfogódottságtól és ideológiától vezérelt teóriákat.

Összegzőképpen néhány olyan sajátágot emelnék ki, amelyek – a már korábban említett jellemzők mellett – egyedivé teszik Cseresnyési László könyvét a Japánról szóló művek között. Különösen élvezetessé teszi a könyv olvasását, hogy a szerző úgy ismerteti a történelmi, földrajzi és kulturális sajátosságokat, hogy közben reflektál az aktualitásokra is. Említést tesz például a Japánban évente megrendezett játékos kanjikusztívó versenyekről, a teljesen szabad névválasztásban rejülő kihívásokról, valamint értekezik arról is, hogy vajon mennyiben érdemes követnie egy Japánba látogató politikusnak a japán udvariassági szabályokat, rítusokat – hogy csak néhányat említsünk közülük. A mai Japán társadalmi és politikai kérdéseit, problémáit is tárgyalja, mint például a nők társadalmi helyzete, a kisebbségi nyelvek megítélése, illetve a különböző nyelvváltozatok státusa. Az információkat jól elhelyezett térképek, ábrák és fotók tesznek még befogadhatóbbá és érdekesebbé. Fontos kiemelni, hogy izgalmas rövid történeteket helyez el a szerző végig a könyv szövetében, olvasmányossá téve ezzel még a „szárazabb” tudományos áttekintéseket is. Mindezeket pedig a könyv már méltatott alapos összeszedettségé és rendkívüli informativitása szervezi valódi egységbe.

A recenziómat egy rendhagyó fejtegetéssel zárnám. Illene állást foglalnom itt, a végén, hogy olvassuk vagy ne olvassuk Cseresnyési László könyvét, illetve ha igen, akkor ki és

milyen célból tegye. Azt gondolom azonban, az eddigiek alapján nyilvánvaló, hogy értékesnek és fontosnak tartom a könyvet. Arra is többször utaltam, hogy ki és milyen célból olvassa, úgyhogy itt azt sem részletezném tovább. Arról viszont nem szóltam még, hogy „hogyan” olvassuk, és ez a szempont ennek a könyvnek a vonatkozásában egy fontos kérdés. Cseresnyési könyve sűrű és értékes tartalom, amelyet lassan, újra és újra visszatérve kell olvasni. Így válik lehetségessé, hogy az olvasó mindazt a komplex és multidiszciplináris tartalmat befogadhassa, amelyet a kötet kínál. Úgy gondolom, e megközelítéshez jobb ajánlást nem is adhatnék Shunmyō Masuno, japán buddhista szerzetes tanításánál, mely szerint „a japán nyelvben az «elfoglalt» jelentésű karakter az «elveszíteni» és a «szív» szimbólumait foglalja magában. Nem arról van szó, hogy azért nem érünk rá, mert nincs elég időnk. Azért nem érünk rá, mert nincs hely a szívünkben” (Masuno 2019: *Az egyszerű élet művészete*. Fordította: Laik Eszter).

Szabó Martina Katalin

Nagyné Schmelcz Erika (szerk.)

Számok a nyelvek világában, nyelvek a számok világában

Nyíregyháza – Budapest: Nyíregyházi Egyetem-Tinta
Könyvkiadó, 2022, 207 p.
ISBN 978-963-409-320-6.

A közelmúltban megjelent *Számok a nyelvek világában, nyelvek a számok világában* című könyv feltétlenül a nyelvek iránt fokozottan érdeklődő, munkájuk során is nyelvekkel foglalkozó olvasók – így mindenekelőtt a nyelvtanárok, a fordítók és tolmácsok, s természetesen a nyelvszakos egyetemisták – figyelmébe ajánlható. A kötet tizenegy tanulmánya a magyar nyelvet is ideértve összesen tíz nyelvnek: a hagyományos értelemben